Registered in Germany Europa Revue Journal
ISSN: 1862-6564 Vol. 6 No. 9 (2026) Published September 30, 2026

THE ROLE OF THE FLUTE IN THE WORKS OF COMPOSERS OF THE ROMANTIC ERA

Muhammadiyeva Nozima Shuxrat qizi

Second-Year Master's Student, State Conservatory of Uzbekistan

Abstract

This article analyzes the formation and development of the flute as well as its artistic and aesthetic significance in the works of composers during the Romantic era, one of the major directions in nineteenth-century musical art. The renewal of musical thinking during the Romantic period, the growing emphasis on human inner experiences, landscapes, lyricism, fantasy, and national musical imagery increased the demands placed on the flute's performance capabilities. In particular, the improvements to the flute's construction made by Theobald Boehm significantly expanded the instrument's technical and expressive potential. The article examines the use of the flute in the works of composers such as Franz Schubert, Felix Mendelssohn, Carl Reinecke, César Franck, and Gabriel Fauré, focusing on its functions in orchestral and chamber ensembles as well as its potential as a solo instrument. From the perspective of Romantic aesthetics, the article highlights the flute's delicate timbre, lyrical qualities, agility, and expressive potential in conveying images of nature.

Keywords

flute, instrumental timbre, performance, Romanticism, nineteenth-century music, composer, orchestra, chamber music, melody, Boehm system, performance art.

ROMANTIZM DAVRI KOMPOZITORLARI IJODIDA FLEYTA CHOLG‘USINING TUTGAN O‘RNI

Muhammadiyeva Nozima Shuxrat qizi

O'zbekiston Davlat Konservatoriyasida magistraturada 2-kurs

Annotatsiya. Mazkur maqolada XIX asr musiqa san'atining muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lgan romantizm davrida fleyta cholg‘usining shakllanishi, takomillashuvi va kompozitorlar ijodidagi badiiy-estetik ahamiyati tahlil qilinadi. Romantizm davrida musiqiy tafakkurning yangilanishi, insonning ichki kechinmalari, tabiat manzaralari, lirizm, fantaziya va milliy musiqiy obrazlarning kuchayishi

fleytaning ijrochilik imkoniyatlariga bo‘lgan talabni ham oshirdi. Ayniqsa, Teobald Byom tomonidan fleyta konstruksiyasining takomillashtirilishi cholg‘uning texnik va ifodaviy imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirdi. Maqolada Frans Shubert, Feliks Mendelson, Karl Reynek, Sezar Frank, Gabriel Fauré kabi kompozitorlarning ijodida fleytaning qo‘llanish xususiyatlari, uning orkestr va kamer ansamblidagi funksiyasi hamda yakkanavoz cholg‘u sifatidagi imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi. Romantizm estetikasi nuqtayi nazaridan fleytaning nafis tembri, kuychanligi, harakatchanligi va tabiat obrazlarini ifodalashdagi imkoniyatlari ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: fleyta, romantizm, XIX asr musiqasi, kompozitor, cholg‘u ijrochiligi, tembr, orkestr, kamera musiqasi, melodika, Byom tizimi, ijrochilik san’ati.

KIRISH

XIX asr Yevropa musiqa san’ati tarixida romantizm davri alohida o‘rin egallaydi. Ushbu davrda musiqa mazmuni va badiiy ifoda vositalarining kengayishi, insonning ichki ruhiy dunyosiga bo‘lgan qiziqishning kuchayishi, tabiat va shaxs munosabatlarining musiqiy obrazlarda aks etishi kompozitorlik tafakkurining yangi bosqichga ko‘tarilishiga olib keldi. Romantik kompozitorlar uchun musiqa nafaqat ma’lum bir shakl yoki janr doirasidagi tovushlar tizimi, balki insonning eng nozik kechinmalarini ifodalovchi badiiy vosita sifatida namoyon bo‘ldi.

Mazkur jarayon cholg‘u musiqasining rivojiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatdi. XIX asr davomida fortepiano, skripka, violonchel, klarnet, goboy va boshqa cholg‘ularning texnik imkoniyatlari kengaygani kabi fleyta ham muhim konstruktiv va ijrochilik o‘zgarishlarini boshdan kechirdi. Natijada fleyta avvalgi davrlarda ko‘proq yordamchi yoki koloristik vazifani bajargan cholg‘udan mustaqil badiiy imkoniyatlarga ega bo‘lgan professional konsert cholg‘usiga aylana boshladi.

Fleytaning romantizm davridagi rivojlanishini faqat uning konstruktiv o‘zgarishlari bilan izohlash yetarli emas. Ushbu davr kompozitorlarining estetik qarashlari, yangi tembrlarga bo‘lgan ehtiyoji va musiqiy obrazlarni individual vositalar yordamida ifodalash istagi ham cholg‘uning mavqeini belgilab berdi.

ROMANTIZM ESTETIKASI VA CHOLG‘U MUSIQASINING RIVOJI

Romantizm musiqasining asosiy xususiyatlaridan biri insonning ichki dunyosini chuqur tasvirlashga intilishdir. Klassitsizm davrida shakl, mutanosiblik va mantiqiylik muhim o‘rin egallagan bo‘lsa, romantizmda hissiyot, tasavvur, individual kechinma va poetik mazmun birinchi darajaga chiqdi.

Bu jarayon musiqiy tilning o‘zgarishida ham namoyon bo‘ldi. Melodik chiziqlar yanada erkinlashdi, garmonik til murakkablashdi, modulyatsiyalar ko‘paydi, dinamik kontrastlar kuchaydi. Shu bilan birga, orkestr tarkibidagi cholg‘ularning tembr imkoniyatlaridan foydalanish yanada individual tus oldi.

Fleytaning ovoz xususiyati romantik estetikaga juda mos kelardi. Uning yuqori registrdagi yorqin va yengil tovushi, o‘rta registrdagi mayinligi hamda pastki registrdagi nisbatan xira, ammo o‘ziga xos tembri turli ruhiy holatlarni ifodalash imkonini berdi. Fleyta ayniqsa tabiat, tong, qushlar sayrashi, orzu, xotira, nozik tuyg‘ular va fantastik obrazlarni ifodalashda samarali cholg‘u sifatida qo‘llanila boshladi.

Romantik kompozitorlar fleytadan faqat melodik cholg‘u sifatida emas, balki orkestr rangini shakllantiruvchi muhim tembr vositasi sifatida ham foydalandilar. Uning boshqa yog‘och puflama cholg‘ular bilan uyg‘unlashishi orkestrning rang-barangligini oshirdi.

FLEYTA KONSTRUKSIYASINING TAKOMILLASHUVI VA IJROCHILIK IMKONIYATLARINING KENGAYISHI

Romantizm davrida fleytaning rivojlanishida Teobald Byom faoliyati alohida ahamiyatga ega. XIX asrda fleytaning konstruksiyasi sezilarli darajada takomillashtirildi. Oldingi fleytalarda intonatsiya, barmoqlar joylashuvi va ayrim tonalliklarda ijro etish bilan bog‘liq muammolar mavjud bo‘lgan.

Byom tomonidan ishlab chiqilgan yangi mexanizm fleytaning texnik imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirdi. Kalitlar tizimining takomillashtirilishi, teshiklarning joylashuvini qayta ko‘rib chiqish va mexanik boshqaruvning qulaylashtirilishi natijasida cholg‘uda tezkor pasajlar, keng diapazonli melodik chiziqlar va murakkab texnik figuralarni ijro etish imkoniyati oshdi.

Bu o‘zgarish kompozitorlar ijodiga ham ta’sir ko‘rsatdi. Fleyta uchun yoziladigan asarlarda texnik jihatdan murakkabroq pasajlar, tezkor gamma va arpeggiolar, bezaklar, keng sakrashlar va uzoq melodik frazalar paydo bo‘ldi.

Shunday qilib, fleytaning texnik takomillashuvi va romantik kompozitorlarning yangi ifoda vositalariga intilishi bir-birini to‘ldirgan ikki jarayon sifatida namoyon bo‘ldi.

ROMANTIK KOMPOZITORLAR IJODIDA FLEYTANING BADIY VAZIFASI

Romantizm davrining yirik kompozitorlari ijodida fleyta turli funksiyalarni bajargan. Ayrim asarlarda u asosiy melodik materialni olib borsa, boshqa asarlarda orkestr fakturasini boyituvchi tembr sifatida namoyon bo‘ladi.

Frans Shubert ijodida fleyta kamer va orkestr musiqasining rang-barangligini ta’minlovchi cholg‘ulardan biri sifatida ko‘rinadi. Shubertning musiqiy tafakkurida lirizm va kuychanlik muhim o‘rin tutgani sababli fleytaning nafis tembri uning badiiy uslubiga mos keladi. Fleyta partiyalari ko‘pincha umumiy melodik rivojlanish bilan chambarchas bog‘lanib, musiqiy obrazning nozik jihatlarini ochib beradi.

Feliks Mendelson ijodida esa fleytaning yengil, harakatchan va virtuoz xususiyatlaridan foydalanish ko‘zga tashlanadi. Uning orkestr asarlarida yog‘och puflama cholg‘ularning mustaqil tembr sifatidagi roli kuchli bo‘lib, fleyta ko‘pincha yorqin va harakatchan epizodlarni ifodalashga xizmat qiladi.

Mendelson ijodidagi romantik lirizm klassik shakl tamoyillari bilan uyg‘unlashgan. Shu sababli fleyta partiyalari bir tomondan texnik jihatdan faol bo‘lsa, ikkinchi tomondan asarning umumiy shakliy rivojlanishiga xizmat qiladi.

KARL REYNEK IJODIDA FLEYTA

XIX asr fleyta repertuarining rivojlanishida Karl Reynekning o‘rni alohida ahamiyatga ega. U fleyta uchun yaratilgan asarlar orqali cholg‘uning yakkanavozlik imkoniyatlarini keng namoyon etdi.

Reynekening “Undine” sonatasi fleyta repertuarining muhim namunalaridan biri hisoblanadi. Asarda romantik poetika, obrazlilik, lirizm va virtuoz ijrochilik

imkoniyatlari o‘zaro uyg‘unlashgan. Fleyta bu asarda shunchaki melodik cholg‘u emas, balki mustaqil badiiy obrazni yaratadigan vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Fleytaning keng diapazoni, legato imkoniyatlari, tezkor texnik harakatlari va tembr rang-barangligi asarning romantik ruhini ochishga yordam beradi. Fortepiano partiyasi esa fleytaning melodik materialini qo‘llab-quvvatlash bilan bir qatorda, musiqiy dramaturgiyada mustaqil rol bajaradi.

Reyneke ijodi fleytaning XIX asrda professional konsert cholg‘usi sifatidagi mavqeini mustahkamlashga xizmat qildi.

GABRIEL FAURÉ VA FRANSUZ ROMANTIK MUSIQASIDA FLEYTA

Fransuz romantik musiqa maktabida fleyta o‘ziga xos tembr va estetik vazifaga ega bo‘ldi. Fransuz kompozitorlari fleytaning nozik, shaffof va nafis ovozidan keng foydalandilar.

Gabriel Fauré ijodida fleyta tembri ayniqsa nozik lirik obrazlarni yaratishda muhim vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Uning kamer musiqasida fleytaning yumshoq tembri fortepiano va boshqa cholg‘ular bilan uyg‘unlashib, o‘ziga xos musiqiy muhit yaratadi.

Fransuz musiqiy an’anasida fleyta ko‘pincha tabiat, yorug‘lik, xotira, orzu va nozik hissiy holatlar bilan bog‘liq obrazlarni yaratishda qo‘llanilgan. Bu esa romantizmning poetik va individual kechinmalarga asoslangan estetikasi bilan chambarchas bog‘liq.

FLEYTANING ORKESTRDAGI O‘RNI

Romantizm davrida orkestr tarkibining kengayishi natijasida fleytaning orkestrdagi vazifalari ham murakkablashdi. Klassik davrda ko‘pincha melodik yoki yordamchi vazifani bajargan fleyta romantik orkestrda turli funksiyalarni o‘z zimmasiga oldi.

Birinchidan, fleyta asosiy melodik mavzuni ijro etishi mumkin edi. Bunday holatda uning tembri boshqa cholg‘ulardan ajralib turib, musiqiy obrazga o‘ziga xos rang beradi.

Ikkinchidan, fleyta boshqa cholg‘ular bilan unison yoki oktava munosabatida ishlatilib, melodik chiziqning yorqinligini kuchaytirgan.

Uchinchidan, fleyta yuqori registrdagi harakatchan pasajlar orqali orkestr fakturasiga yengillik va harakatlilik olib kirgan.

To‘rtinchidan, fleytaning uzun nota va mayin frazalari orqali lirizm va poetik kayfiyat yaratilgan.

Beshinchidan, ikki yoki undan ortiq fleytaning birgalikdagi ijrosi orqali orkestrning tembr palitrasi boyitilgan.

Shu jihatdan fleyta romantik orkestrning rang-barangligini ta’minlovchi muhim cholg‘ulardan biriga aylandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Toff N. The Flute Book: A Complete Guide for Students and Performers. – New York: Oxford University Press.
2. Powell A. The Flute. – Yale University Press.
3. Ardal Powell. The Flute. – New Haven: Yale University Press.
4. Blakeman E. Taffanel: Genius of the Flute. – Oxford University Press.
5. Brown C. Classical and Romantic Performing Practice. – Oxford University Press.
6. Lawson C., Stowell R. The Historical Performance of Music. – Cambridge University Press.
7. Grout D. J., Palisca C. V. A History of Western Music. – New York.
8. Reinecke C. Undine: Sonata for Flute and Piano, Op. 167.
9. Toff N. A. The Development of the Modern Flute and Its Repertoire.
10. Encyclopaedia of Musical Instruments and Performance Practice.